

Мирјана Малеска,

МЕЃУЕТНИЧКИ ОДНОСИ

АПСТРАКТ

Оваа анализа е резултат на поголемо емпириско истражување спроведено на почетокот од септември, 2009 година. Вкупно 943 испитаници одговараа на прашања во врска со неколку аспекти од нивниот живот и животот на членовите од нивното домаќинство. Меѓуетничките односи кои се анализираат во овој труд се само еден дел од истражувањето поддржано од УНДП (Програмата за развој на Обединетите нации) насловено како „Граѓански засновани анализи“.

Најважниот резултат од овие информативни анализи е дека, ако се смета за опасно нарушувањето на општествената кохезија и стабилноста на една земја кога едно малцинство е незадоволно, уште поопасна е ситуацијата во која мнозинството е незадоволно. Според ова истражување, токму ова е случајот со Република Македонија. Мнозинството од Македонците кои работат во индустријата на масовно производство и во јавниот сектор, сериозно се погодени од

Mirjana Maleska,

INTERETHNIC RELATIONS

ABSTRACT

This analysis is a result of a large empirical research, held at early September 2009. 943 respondents answered to the questions about several aspects of their life and the life of their household. Interethnic relations, analysed here, are one aspect of the survey “People Cantered Analyses”, supported by UNDP.

The main finding in these fact-finding analyses is that, while it is dangerous for social cohesion and stability of the country when a minority is dissatisfied, it is even more dangerous when the majority is dissatisfied. According to this research, that is the situation in the Republic of Macedonia. The majority of Macedonians, who work in large scale industry and in the public sector, have been adversely affected by the economic crisis, and feel economically insecure. Dissatisfaction or pessimism among middle-lower class people can negatively affect inter-ethnic relations because this class group will instinctively demand a better status, more by

економската криза и се чувствуваат економски несигурни. Незадоволството или песимизмот кои се јавуваат кај луѓето од пониската средна класа може да има негативни последици врз меѓуетничките односи, бидејќи оваа класа на граѓани инстинктивно ќе бара подобар статус со тоа што ќе ги потисне луѓето од друга етничка припадност. Таквите луѓе се подложни на политички манипулации и општествените конфликти може многу лесно да прераснат во меѓуетнички конфликти.

Клучни зборови: етнички групи, етнички заедници, меѓуетнички конфликт; консociјална демократија, Охридски рамковен договор

pushing aside people from different ethnic backgrounds. Such people are susceptible to political manipulation, and social conflicts can easily turn into interethnic conflicts.

Key words: ethnic groups, ethnic communities, interethnic conflict; consociational democracy, Ohrid Framework Agreement

Конфликтите меѓу етничките групи или помеѓу државите на кои истите припаѓаат претставува сериозен и сè поголем предизвик за домашната и за меѓународната безбедност. Според Гур (Ted R. Gurr, 1998) таквите конфликти се честопати брутални и насилни или како што има посочено Хоровиц (David Horowitz 1985) „етничкото малцинство се има крваво изборено за да допре до јавната свест“. Според Мојнахен (Daniel P. Moynihan, 1993) интересот за етничките малцинства не произлегува од рационалната анализа на самонаречените филозофи туку од очајничките обиди да се изнајдат решенија со кои ќе се спречат акутните етнички конфликти кои започнаа со крајот на Студената војна. Во политичката теорија постојат неколку објаснувања за етнополитичките конфликти, кои понекогаш се нарекуваат и „внатрешни конфликти“. Некои автори се фокусираат на безбедносните прашања, во кои стравот и недовербата помеѓу етничките групи може да се развие во вооружен конфликт (B. Posen, 1983). Други ја нагласуваат улогата на „домашните фактори“, како што е економијата, капацитетот на државата, национализмот или незрелоста на демократскиот процес (M. Brown, 1993). Според трети пак, основната причина за избувнувањето на конфликти е неможност на малцинствата да пристапат кон инструментите на власт (A. Lijphart, 1984). Воедно треба да го споменеме и општествено-психолошкиот пристап кој дава акцент на лажната историја или митовите кои се пренесуваат од една генерација на друга бидејќи играат важна улога во создавањето на етничкиот идентитет (Horowitz, 1985). Вилијам Зартман (Zartman, 1995) го има сумирано проблемот на невклучувањето на малцинствата со следнава изјава, според која „националните конфликти... може да се сведат на две поврзани категории - занемарување и дискриминација, или проблем на дистрибуција и проблем на идентитет“.

Со потпишувањето на Охридскиот рамковен договор (ОРД) беше одговорено на сепаратистичките етно-територијални барања во Република Македонија. Истиот имаше за цел да ги вклучи етничките Албанци и другите малцинства во Владата, овозможувајќи им да учествуваат во власта и преку проширување на нивната група и индивидуални права. Сепак, и денес, на осумгодишнината од потпишувањето на договорот, сè уште постојат многу институционални дупки во степенот на децентрализацијата на власта во однос на реформите во образованието, односно во образовната програма, во подобрените општествени услуги за поддржување на општествената интеграција, во јавните дебати околу одлуките кои се однесуваат на различните етнички групи, и во многу други области. Згора на тоа, според принципот на ОРД за рамноправна застапеност, процентот на етнички Албанци кои се вработени во јавни институции треба после некое време да достигне над 25%, но сè уште постојат многу институции кои го немаат исполнето овој услов.

Македонското општество може да се опише како: истовремено мултиетничко, мултинационално, плурално и мултикултурно. Во вакви општества ризикот од етнички конфликти е особено висок доколку владата ги занемари или дискриминира малцинствата. Во 2001 година, во земјава избувна вооружен конфликт помеѓу централната власт и етничката албанска герила. Конфликтот заврши во месец август во 2001 година, со потпишувањето на Охридскиот рамковен договор (ОРД). Меѓутоа, внатрешниот однос помеѓу етничките Македонци, етничките Албанци и другите етнички малцинства остана најчувствителното прашање коешто влијае на стабилноста и безбедноста на земјава, како и на нејзината перспектива за интеграција во Европската унија.

ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ

Процентуално, истражуваниот примерок се состои од испитаници чија етничка припадност, во поголема или во помала мера, се совпаѓа со припадниците на малцинствата во општеството како целина (видете во табела 1)¹

Табела 1. Етничка припадност

Етничка припадност	Фреквенција	Процент
Македонци	637	67.5
Албанци	210	22.2
Друго*	96	10.2
Вкупно	943	100.0

Извор: ГЗА анкетата за романизирана, септември 2009

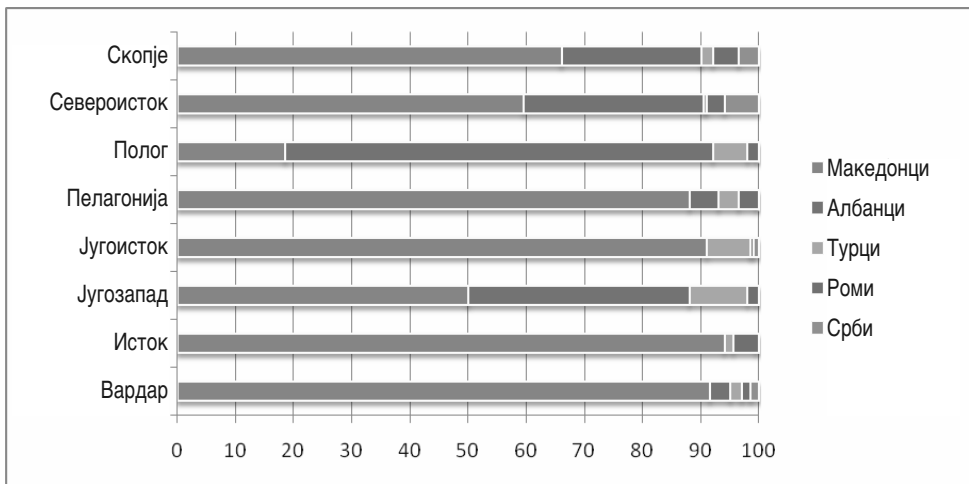
*“Друго“ се однесува на: Турци- 3.8%; Роми- 3.7%; Срби- 1.3% и Власи- 0.1%. Во анализата особено ќе се фокусираме на социоекономската невклученост на Ромите во општеството како најобесправено малцинство. (Примерокој на Ромите, извршен и пресметан како посебен бустер има фреквенција од 106)

Во однос на регионите кои ги населуваат, етничките Македонци во најголема мера ги имаат населено вардарскиот, источниот, југоисточниот, пелагонискиот и скопскиот регион. Етничките Албанци се сконцентрирани

1) Според пописот од 2002, Македонија има население од нешто повеќе од 2 милиони жители. Истото поделено по етнички групи изгледа вака: 64.2% (или 1297,981) се Македонци; 25.2% (или 509,083) се Албанци; 3.9% се Турци; 2.7% се Роми; 1.8% се Срби; 0.8% се Бошњаци; 0.5% се Власи; и 1.0% се „друго“. Приближно 65% од населението се од православна вера, а 32% се Муслимани. Кон овие се приклучуваат и групите на Римски католици, членови на разни протестантски секти, како и Евреи.

во полошкиот регион, а ги има и во доста голем број и во југозападниот и северноисточниот регион, како и во Скопје. Турците го населуваат југозападниот, југоисточниот, полошкиот и пелагонискиот регион. Ромите, пак, се најмногу сконцентрирани во Скопје и во источните региони, додека Србите се најмногу сконцентрирани во североисточниот и во скопскиот регион (слика 1).

Слика 1: Етничко малцинство по региони

Извор: Државен завод за статистика.

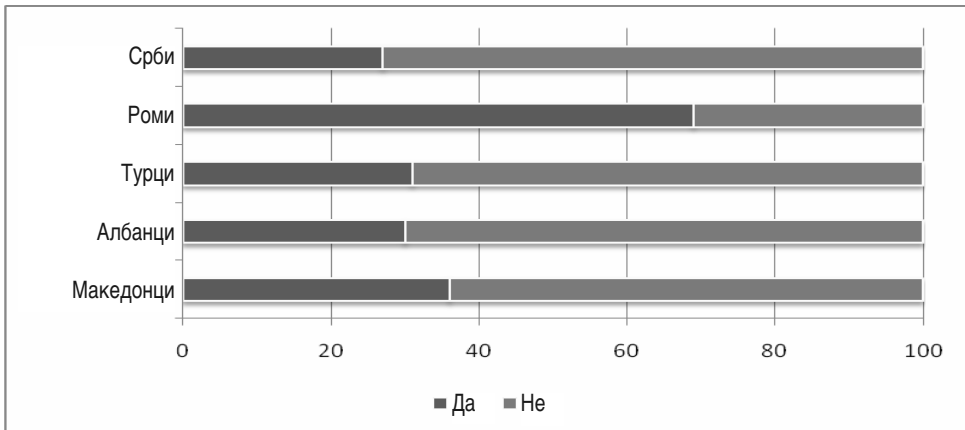
Во овој број не влегуваат 43.000 Власи, Бошњаци и други, поради недостигот на податоци, но истото не влијае врз поделбата на наведените групи по региони (слика 2).

ЈАЗ НА ФРУСТРАЦИЈА

Поголема е веројатноста етничките конфликти да се случат во плурални општества во кои постои разлика помеѓу потребите на граѓаните и способноста на државата да ги задоволи тие потреби преку давање на јавни услуги од најразличен карактер. Појдовната точка на оваа анализа е дека, сè **поголемите економски и социјални проблеми, разликите во примањата и сиромаштијата, како и ниските очекувања на луѓето, имаат создадено т.н. јаз на фрустрација, кој е социјален, но и психолошки феномен. Ромите се на највисокото ниво на сиромаштија од сите етнички групи, додека етничките Македонци се на најниското ниво. Од друга страна, пак, етничките Македонци се**

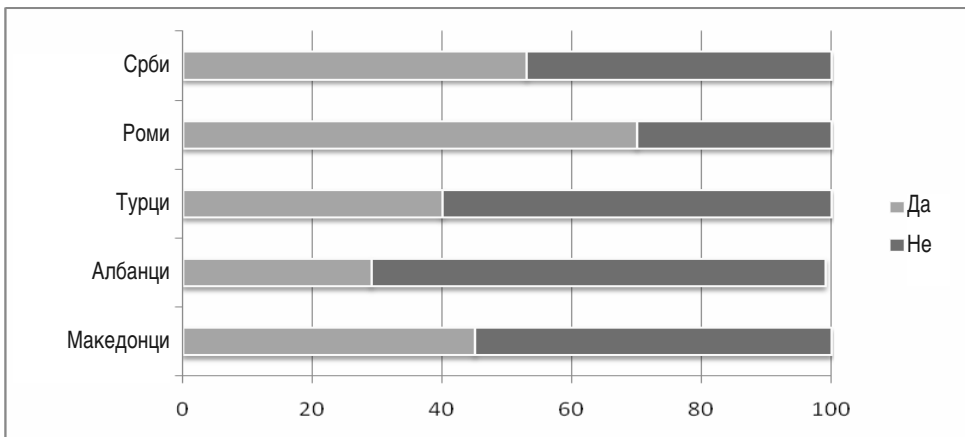
со најизразено незадоволство, дури можеби се и најфрустрираната група, како што се гледа од наодите од овогодинашната граѓански заснована анализа која ги разгледува прашањата од типот на сигурност на работното место, приходите и очекувањата на луѓето за иднината. На слика 2 може да се види дека Ромите се тие кои најмногу бараат работа во однос на другите малцинства. Погolem дел на етнички Македонци, пак, бараат работа во однос на етничките Албанци.

Слика 2: Поиџраѓа по работно место според етничко малцинство

Извор: ГЗА анкета за домаќинства, септември 2009

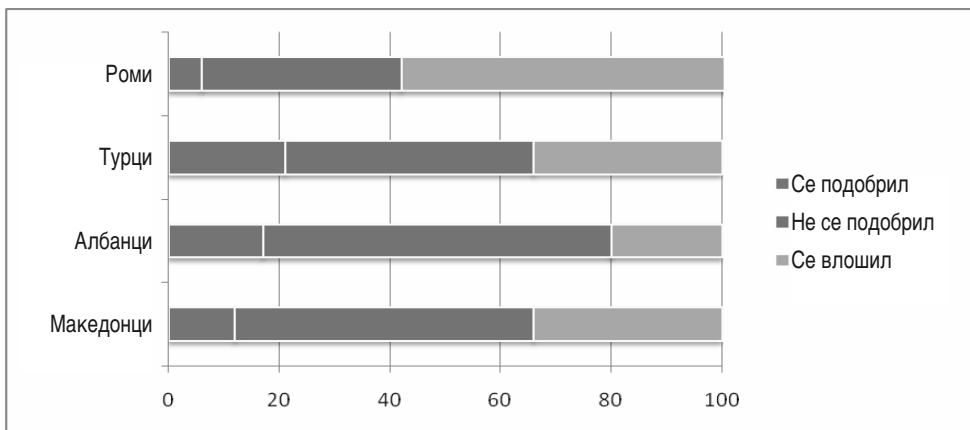
Слика 3: Несигурна работа: веројатност да се изгуби работното место во наредниот шест месец илјуба е спроведена анкетата

Извор: ГЗА анкета за домаќинства, септември 2009

Слика 3 го дава степенот на несигурност во однос на веројатноста да се изгуби работното место во наредните шест месеци откако е спроведена анкетата. Над две третини од Ромите сметаат дека постои ризик да ја изгубат работата, што е доволен индикатор дека оваа етничка група е со највисок степен на економска несигурност. Нешто помалку од една половина од испитаните етнички Македонци сметаат дека постои можност да ја изгубат работата - во споредба со над една чевртина етнички Албанци. Овие податоци укажуваат на фактот дека етничкото македонско население поминува низ поголема економска несигурност отколку етничкото албанско население. Згора на ова, овој заклучок е поддржан и од други наоди од анкетата. На пример, над половина од испитаниците Роми (59%) сметаат дека нивниот живот „се влошил“ во текот на дванаесетте месеци пред анкетата да биде спроведена- во споредба со една третина (34%) етнички Македонци и етнички Турци (исто така 34%), додека само една петина (20%) етнички Македонци смета дека им се влошила животната ситуација (видете на слика 4).

Слика 4: Како животој на испитаниците се има сменето во текот на последните 12 месеци- пред спроведување на анкетата

Извор: ГЗА анкета за домаќинства, септември 2009

Табела 2 ги прикажува одговорите на прашањето „Доколку го земете в предвид вкупниот месечен приход на вашето домаќинство, дали успевате да го преживеете месецот?“ Резултатите покажуваат дека над половина од граѓаните од сите етнички групи едвај успеваат да врзат крај со крај. Како и во другите димензии на економска несигурност, така и во оваа, Ромите се издвојуваат како малцинство во најнеповолна положба, а по нив следат етничките Турци, етничките Македонци и етничките Албанци - соодветно.

Табела 2: Дали членовите во домаќинството успеваат да го преживеат месецот

Етничко малцинство	Лесно	Ни лесно ни тешко	Тешко
Македонци	11.1%	31.5%	57.3%
Албанци	16.7%	29.9%	53.4%
Турци	14.3%	24.5%	61.2%
Роми	4.8%	6.7%	88.5%

Извор: ГЗА анкета за домаќинства, септември 2009

Доколку ги споредиме податоците, ќе увидиме дека голем дел на луѓе од сите етнички групи ги мачи невработеноста, економската несигурност, незадоволството од својот личен живот како и потешкотиите со кои се соочуваат за да го преживеат месецот. Најпогодената и најобесправена група во овој поглед се Ромите. Но во контекст на меѓународните односи, тука особено треба да ја нагласиме ситуацијата на етничките Македонци. Многу е опасно кога малцинствата се незадоволни, но уште поопасно е кога мнозинството е незадоволно. Незадоволството кај етничките Македонци потекнува од неколку извори: загубата на привилегираниот статус кој повеќето од нив претходно го уживале кога работеле во државниот сектор; реформите во јавниот сектор каде поголем дел од нив исто така работат (28% етнички Македонци во споредба со 11.5% од етнички Албанци работат во јавниот сектор); перцепцијата на „рамноправна застапеност“ во која нема ниту победници ниту губитници; глобалната економска криза која ги има погодено поголемите фирми, каде што преовладуваат етнички Македонци (27% етнички Македонци работат во големи фирми во споредба со само 13% етнички Албанци). Во исто време, етничките Македонци се во просек пообразовани од припадниците на другите етнички заедници (45% етнички Македонци имаат завршено четиригодишно средно образование, во споредба со само 29% етнички Албанци); далеку поверојатно е да бидат квалификувани работници (31% од етничките Македонци се квалификувани физички работници, во споредба со само 15% од етничките Албанци). Уште повеќе, речиси половина од етничките Македонци, кои се во работен однос, се изјасниле дека очекуваат да ја изгубат работата во наредните шест месеци по спроведувањето на анкетата (45%) и сметале дека не биле добро платени за работата која ја вршат (49% од етничките Македонци во споредба со 30.5% од етничките Албанци). Толку високо ниво на незадоволство на мнозинската етничка група, и покрај релативно поволната општествена позиција во која се наоѓаат во

однос на стекнатото образование и вештини, може многу лесно да доведе кон политичко незадоволство. Наредните неколку пасуси наведуваат неколку индикатори преку кои е претставен еден општествен слој на етнички Македонци со високо образование, кои се вработени како квалификувани работници, а сепак сметаат дека се слабо платени и несигурни. Оваа „генерација на 300 евра“ (поимот потекнува од нередите во Грција кои ги започна таканаречената „генерација на 700 евра“) смета дека меѓуетничките односи се многу полоши отколку припадниците на другите етнички групи.

ОЦЕНА НА КВАЛИТЕТОТ НА МЕЃУЕТНИЧКИТЕ ОДНОСИ

Мнозинството од испитаниците (58%) се изјасниле дека не гледаат промена во развојот на меѓуетничките односи во земјата во периодот од 12-те месеци во кој е спроведена оваа анкета; една четвртина од испитаниците (26%) сметаат дека истите се влошиле, а една десетина (11%) сметаат дека се подобриле (погледнете во табела 3.) Ако ги земеме предвид и регионите, над третина од испитаниците од регионот на Скопје каде што живее претежно македонско етничко население, сметаат дека меѓуетничките односи се влошиле (39%).

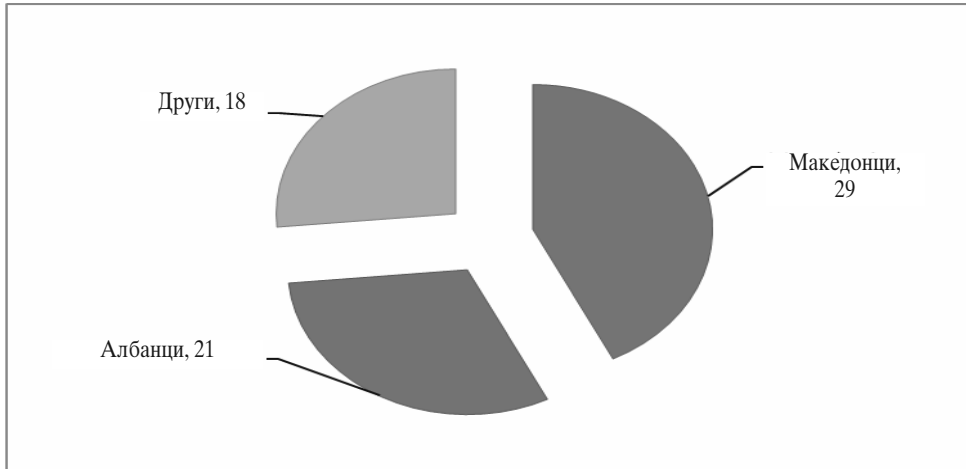
Табела 3: *Како го оценуваат развојот на меѓуетничките односи во земјата во текот на последните 12 месеци?*

Степен на развој	11.0%
Без промена	57.6%
Се влошиле	25.8%
Одбиле да одговорат	5.6%

Извор: ГЗА анкета за домаќинства, септември 2009

Етничките Македонци, многу повеќе отколку етничките Албанци или припадниците на други етнички групи, сметаат дека меѓуетничките односи се влошиле во последните 12 месеци (видете на слика 5). Над четвртина етнички Македонци сметаат дека етничките односи се влошиле во споредба со само една петина на етнички Албанци.

Слика 5: Односот на испитаниците, според етничка припадност, кои сметаат дека етничките односи се влошиле во претходните 12 месеци

Извор: ГЗА анкета за домаќинство, септември 2009

Кои се тие етнички Македонци кои сметаат дека етничките односи во земјата се влошиле во текот на последните 12 месеци? Ако се земе предвид нивото на образование, испитаниците со високо образование најчесто одговориле дека меѓучовечките односи се влошиле. Во однос на возраста, помладите како и постарите луѓе, го делат истото мислење, како и оние во работен однос чиишто примања се движат од 12.000 до 21.000 денари, и оние семејства кои едвај успеваат да го преживеат месецот.

На прашањето, како ја оценуваат ситуацијата во наредните 12 месеци, половина од сите испитаници (943) одговориле дека не очекуваат промена, скоро четвртина (23%) одговориле дека ќе дојде до влошување на меѓуетничките односи, а само 15% дека истите ќе се подобрат (видете во табела 4).

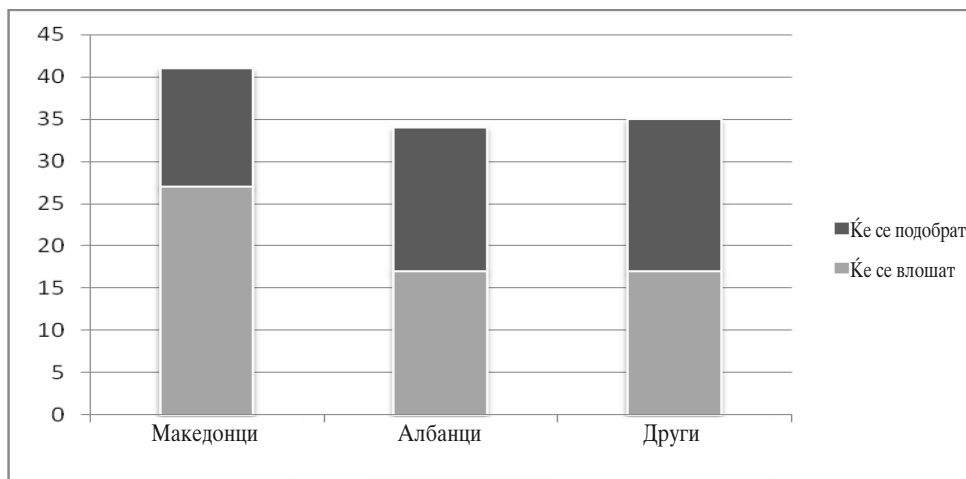
Табела 4: Како сметаат дека ќе се развиваат меѓучовечките односи во наредните 12 месеци?

Степен на развој	15.3%
Без промена	49.5%
Ќе се влошат	23.3%
Одбиле да одговорат	11.9%

Извор: ГЗА анкета, 2009

Повеќе од четвртина од етничките Македонци сметаат дека етничките односи ќе се влошат во наредните 12 месеци- откако е спроведена анкетата- во споредба со само една шестина од етничките Албанци и припадници на етнички групи (видете на слика 6). Во рамките на оние етнички Македонци кои сметаат дека меѓуетничките односи ќе се влошат, мнозинството е повторно истата категорија на луѓе со завршено средно образование, кои имаат платена работа и приход помеѓу 12.001 и 21.000 денари, чиишто семејства имаат потешкотии да го преживеат месецот и имаат низок животен стандард.

Слика 6: Очекување да се променат меѓуетничките односи во наредните 12 месеци

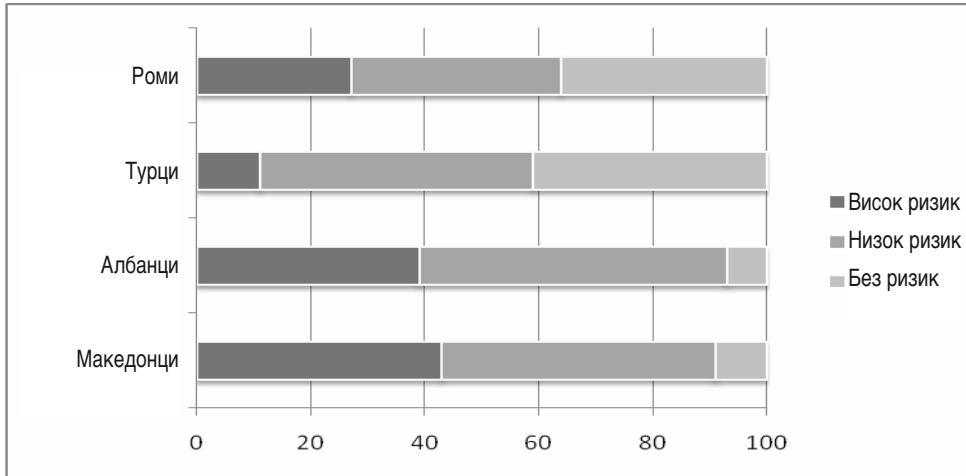

Извор: ГЗА анкета за домаќинства, септември 2009

ПРОЦЕНА ОД ИЗБУВНУВАЊЕ НА НАСИЛЕН ЕТНИЧКИ КОНФЛИКТ

На прашањето, како го проценуваат ризикот од избувнување на насилени етнички конфликт, повеќето испитаници одговориле дека „не постои ризик“ (8.9%) или пак дека ризикот е мал (45.5%). Нашето внимание беше насочено кон групата која оценила дека постои „голем ризик“ (35.5%). Повеќе од две петини од етничките Македонци сметаат дека постои голем ризик од избувнување на насилени етнички конфликт. Истиот став го делат и речиси ист, но малку помал број испитаници на етнички Албанци, но релативно мал број Роми и Турци.

Слика 7: Процена на ризиците од избувнување на насилени етнички конфликти

Извор: ГЗА анкета за домаќинство, септември 2009

Скоро половина од испитаниците (48%) во регионот на Скопје смета дека ризикот од избувнување на насилени етнички конфликт е висок. Бројот на граѓани кои го делат ова мислење е далеку помал отколку оние од југозападниот регион (9%). Две петини од градското население (40%) смета дека има голем ризик да избувне етнички конфликт- во споредба со помалку од една третина на населението од селата (30%). Мажите повеќе од жените сметаат дека постои голем ризик (37% наспроти 34%). Оние на возраст помеѓу 35 и 44 години, и оние со месечни приходи помеѓу 12.000 и 21.000, и оние чишто семејства едвај успеваат да го преживеат месецот, исто така сметаат дека ризикот од избувнување на етнички конфликт е доста висок.

ЗАКЛУЧОК

Консоцијалните институционални договори, како и малцинските права, ја имаат подобро состојбата на политичка стабилност во земјата, како и меѓуетничките односи. Повеќето испитаници сметаат дека меѓуетничките конфликти не се влошиле во 2009 година и дека не очекуваат истите да се влошат во иднина. На прашањето дали очекуваат да избувне насилени етнички конфликт, мнозинството одговориле дека не постои ризик од такво нешто или, пак, дека ризикот е многу мал. Оние кои сметаат дека дошло до влошување на меѓуетничките односи и дека истиот тренд ќе продолжи и во иднина се во најголем дел етнички Македонци кои според возраста, образованието,

приходите и стандардот припаѓаат на средната или пониската средна класа. Како образовани, но со низок приход и несигурни за иднината, може да ја дефинираме „генераацијата на 300 евра“, која многу лесно може да се радикализира.

Уште еднаш треба да се нагласи дека во однос на меѓународните односи, општествената кохезија и стабилност на земјата може навистина да се загрози доколку малцинството е незадоволно, но уште поопасно е доколку мнозинството е незадоволно и исфрустрирано. Повеќе од 40% од групата на Македонци (испитаници) сметаат дека постои „голем ризик“ од избувнување на насилен етнички конфликт. Чувството на општествена несигурност и фрустрација е погодна средина за злоупотреба на националните чувства. Во таква ситуација, секој општествен конфликт може да прерасне во меѓуетнички.

Литература:

- Bieber, F. (2008) *Power-Sharing and Implementation of the Ohrid Framework Agreement*, Skopje: Friedrich Ebert Stiftung
- Brown, M. (ed.) (n.d.) *International Dimension of Internal Conflicts*, CSIA, Harvard University
- Gurr, T.R. (1998) *Minorities at Risk*, US Institute of Peace Press, Washington, D.C.
- Horowitz, D. (n.d.) *Ethnic Groups in Conflict*, Berkeley: University of California Press
- ESI (2002) *Ahmeti's Village - the political economy of inter-ethnic relations in Macedonia*, Skopje, Berlin
- Lijphart, A. (1984) *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*, New Haven: Yale University Press:
- Maleska, M. (n.d.) *Power-Sharing: A New Concept of Decision-Making Process in Multicultural Municipalities*, Research Report, EU-Funded project, carried out by MCMS, ADI, Ian Collins Centre for Peace and Democracy.
- Maleski, D. (2003) *The Causes of War, New Balkan Politics*, Vol.8
- Moynihan, D. P. (1993) *Pandemonium: Ethnicity in International Politics*, Oxford: Oxford University Press
- Posen, B. (1993) The security dilemma and ethnic conflict, in: M. E. Brown (ed.) *Ethnic Conflict and International Security*, Princeton: Princeton University Press
- Zartman, W. (ed.) (1995) *Elusive Peace: Negotiating an End to Civil War*, Washington D.C.: Brookings Institution